

PIRIMQUL QODIROVNING “YULDUZLI TUNLAR” ASARIDA AYOLLAR O‘RTASIDAGI ZIDDIYATLAR

Xaydarova Gullola Xoshimjonovna

O‘zbekiston Respublikasi

IIV Farg‘ona akademik litseyi bosh o‘qituvchisi,

Farg‘ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

97-596-14-45 hajdarovagullola@gmail.com

ORCID: 0009-0001-7905-0048

Annotatsiya. Adabiyotda Zahiriddin Muhammad Bobur haqida yozilgan asarlar ko‘p bo‘lsa-da, Pirimqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” tarixiy romani alohida ahamiyatga ega. Adabiy asarning tafakkuriy va badiiy qiymati, avvalo, undagi konflikt (ziddiyat) orqali namoyon bo‘ladi. Zero, konflikt – badiiy voqelikning asosiy harakatlantiruvchi kuchi, syujetning rivojlanishi, qahramonlar xarakteri va g‘oyaviy-estetik mundarijasini yuzaga chiqaruvchi omil hisoblanadi. Maqolada “Yulduzli tunlar” asaridagi ayollar o‘rtasidagi badiiy asar konfliktining nazariy asoslari, mohiyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: badiiy asar, asar konflikti, ziddiyat, g‘oya, adabiyot va san‘at, Qutlug‘ Nigor xonim, Zuhra begim, Xonzodabegim, Mohim begim

Abstract. Although there are many literary works written about Zahiriddin Muhammad Babur, Pirimqul Qodirov's historical novel "Starry Nights" holds a special significance. The intellectual and artistic value of a literary work is primarily manifested through its conflict (contradiction). Indeed, conflict serves as the main driving force of artistic reality, the key factor that develops the plot, reveals the characters, and defines the ideological and aesthetic content. This article discusses the theoretical foundations and essence of the literary conflict between women in the novel "Starry Nights".

Keywords: literary work, work conflict, contradiction, idea, literature and art, Qutlugh Nigar Khanum, Zuhra Begum, Khanzada Begum, Maham Begum.

Аннотация. Хотя в литературе написано немало произведений о Захириддине Мухаммаде Бабуре, исторический роман Пиримкула Кадырова «Звёздные ночи» занимает особое место. Идейно-художественная ценность литературного произведения проявляется прежде всего через его конфликт (противоречие). Ведь конфликт — это основная движущая сила художественной реальности, фактор, способствующий развитию сюжета, раскрытию характеров героев и его идейно-эстетического содержания. В статье рассматриваются теоретические основы и суть художественного конфликта между женщинами в романе «Звёздные ночи».

Ключевые слова: литературное произведение, конфликт произведения, противоречие, идея, литература и искусство, Кутлуг Нигор ханум, Зухра бегим, Ханзадабегим, Махам бегим

KIRISH

Pirimqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” (Bobur) romani o‘zbek adabiyotida tarixiy shaxs — Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti va faoliyatiga bag‘ishlangan eng salmoqli hamda serqirra asarlardan biridir. Romanda harbiy yurishlar, siyosiy fitnalar va davlat boshqaruvi bilan bir qatorda, qahramonlarning ichki dunyosi va ijtimoiy-maishiy muhiti ham har tomonlama yoritiladi. Bu borada ayol obrazlar tizimi alohida badiiy-falsafiy ahamiyat kasb etadi. Asardagi ayol obrazlari shunchaki fondagi epizodlar emas, balki voqealar rivojini harakatlantiruvchi, Boburning shaxs sifatida shakllanishi va ruhiy dunyosining boyishiga bevosita ta’sir o‘tkazuvchi asosiy kutilmagan holatlardan. Roman strukturasidagi ayol obrazlari o‘rtasidagi va ularning ichki dunyosidagi ziddiyatlar (konfliktlar) orqali muallif XV–XVI asrlardagi ayol qismati, uning jamiyatdagi o‘rni hamda insoniy fojealarni yuksak mahorat bilan ochib beradi.

Siyosiy va ijtimoiy xarakterdagi ziddiyatlar: Xonimlar o‘rtasidagi taxt uchun kurashlar. Romanda ayol obrazlari orasidagi ziddiyatlar, eng avvalo, siyosiy va sulolaviy manfaatlar to‘qnashuvida yorqin ko‘rinadi. Temuriylar saltanatidagi inqiroz va toj-taxt uchun kurashlar faqat erkaklar davrasida emas, balki haram va xonadon ichida ham keskin tus olgan edi. Qutlug‘ Nigor xonim va Zuhra begim o‘rtasidagi ziddiyat. **Qutlug‘ Nigor xonim** (Boburning onasi): Sabr-toqatli, uzoqni ko‘ra oladigan, oila va davlat manfaatini hamisha shaxsiy tuyg‘ulardan ustun qo‘yadigan oqila ayol. U Boburga nafaqat ona, balki siyosiy maslahatgoydir.

Zuhra begim (Ali Do‘sttagayning singlisi, Badiuzzamonning xotini): Xushbo‘y hayot va hokimiyatga intiluvchi, xudbin, o‘z o‘g‘li uchun har qanday xiyonatga tayyor turuvchi tip. Bu ikki ayol o‘rtasidagi ziddiyat sadoqat va xiyonat, vatanparvarlik va xudbinlik o‘rtasidagi kurashni ifodalaydi. Zuhra begimning Shayboniyxon bilan pinhona til birlashtirishi, Samarqandni topshirish evaziga o‘z mavqeyini saqlab qalishga urinishi Temuriylar tanazzulini tezlashtirgan bo‘lsa, Qutlug‘ Nigor xonimning mashaqqatlarga bosiqlik bilan bardosh berishi Boburning ruhiy ustuni bo‘lib xizmat qiladi.

Ishq va burch o‘rtasidagi ruhiy ziddiyatlar. Adabiy pafosning eng ta’sirchan nuqtalari ayollarning shaxsiy tuyg‘ulari hamda jamiyat va oila oldidagi burchlari o‘rtasida yuzaga keladigan ichki ziddiyatlar (ichki konfliktlar) bilan bog‘liq.

Boburning opasi **Xonzodabegim** — roman ifodalamoqchi bo‘lgan eng fojiali va olijanob obrazlardan biridir. Samarqand qamalida Bobur va uning yaqinlarini qutqarish uchun u Shayboniyxonga turmushga chiqishga majbur bo‘ladi. Xonzoda begimning shaxsiy baxti, ayollik g‘ururi va oila, jigarbandiga bo‘lgan sadoqati o‘rtasidagi to‘qnashuv. U o‘z tuyg‘ularini jigarbandi va sulolasi omon qolishi uchun qurbon qiladi. Mohim begim: Boburning suyuqli rafiqasi Mohim begim xarakterida ham chuqur ziddiyatlar bor. U Boburga bo‘lgan cheksiz muhabbati, uni tushunishi va qo‘llab-quvvatlashi bilan ajralib turadi. Lekin saroy hayotining qattiq qonun-qoidalari, boshqa xotinlar va kanizaklar mavjudligi, doimiy harbiy xavf-xatarlar **Mohim begim** qalbida doimiy xavotir va rashk ziddiyatlarini uyg‘otadi.

Badiiy tushunchalar to‘qnashuvi: Poklik va fitna (Oysha begim va boshqalar) Boburning birinchi rafiqa Oyshabegim obrazi ham roman psixologizmida muhim o‘rin tutadi. Ular o‘rtasidagi nikoh siyosiy maqsadlarda (qarindoshlik va hamkorlikni mustahkamlash) tuzilgan bo‘lib, unda samimiy tuyg‘ular va tuyg‘ular uyg‘unligi yetishmas edi.

Obraz	Asosiy xarakter va tutgan o‘rni	Ziddiyatning mohiyati
Qutlug‘ Nigor xonim	Sabr-toqat, zakovat, ma‘naviy ustun	Yovuzlik va tarqoqlikka qarshi ma‘naviy kurash
Xonzoda begim	Fidoiylilik, jigarbandlik, olijanoblik	Shaxsiy erkinlik va burch to‘qnashuvi
Zuhra begim	Xudbinlik, hokimiyatparastlik, xiyonat	Milliy va sulolaviy manfaatlarni poymol qilish
Mohim begim	Muhabbat, sadoqat, ichki rashk va sabr	Harbiy hayot mashaqqatlari va xotinlik mehri
Oysha begim	Sun‘iylilik, sovuqqonlik, noaniqlik	Siyosiy nikoh va samimiy his-tuyg‘ular to‘qnashuvi

XULOSA

“Yulduzli tunlar” asaridagi ayollar psixologizmining ahamiyati Pirimqul Qodirov ayol obrazlarini shunchaki ijobiy va salbiy qutblarga ajratish bilan cheklanmaydi. Muallif har bir ayolning xatti-harakatini o‘sha davr muhiti, tushunchasi va ijtimoiy kelib chiqishidan kelib chiqqan holda asoslab beradi.

- Ziddiyatlarning manbai: Saroy munosabatlari va harbiy beqarorlik ayollarni shafqatsiz tanlovlar oldiga qo‘yadi.

- Ayol — tinchlik va totuvlik ramzi: Qutlug‘ Nigor xonim va Xonzoda begim kabi obrazlar orqali adib nizolarni bartaraf etuvchi, oilaviy va milliy birlikni saqlab qolishga urinuvchi buyuk kuchni ayollar timsolida ko‘rsatadi.

“Yulduzli tunlar” romanidagi ayol obrazlar tizimi o‘zaro ziddiyatlar, ichki ruhiy kechinmalar va ijtimoiy to‘qnashuvlarga boyligi bilan alohida ajralib turadi. Qutlug‘ Nigor xonimning dono bosiqliqi, Xonzoda begimning fidokorona fojiasi hamda Zuhra begim kabi kimsalarning xudbinlikka yo‘g‘rilgan fitnalari asarning umumiy poetik va falsafiy g‘oyasini shakllantiradi. Bu obrazlar o‘rtasidagi ziddiyatlar orqali romanda Temuriylar saltanatining inqirozi sabablari nafaqat harbiy-siyosiy frontda, balki insonlar qalbidagi,

oila va saroy ichidagi ruhiy va ma'naviy inqirozlarda ham ildiz otgani yorqin ochib berilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. — Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2019.
2. Qodirov, Pirimqul. Yulduzli tunlar (Bobur). Roman. — Toshkent: Sharq, 2018.
3. Quronov, D., Mamajonov, Z., Sheraliyeva, M. Adabiyotshunoslik lug'ati. — Toshkent: Akademnashr, 2013.
4. Sharafiddinov, Ozod. Istedod jilolari (Pirimqul Qodirov ijodi haqida maqolalar to'plami). — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1976.
5. Yoqubov, Hojiakbar. O'zbek tarixiy romanchiligida xarakter va konflikt muammosi. — Toshkent: Fan, 1989.
6. Sultonova, M. Pirimqul Qodirov romanchiligida ayol ruhiyati va badiiy tasvir mahorati. // O'zbek tili va adabiyoti jurnali, 2015-yil, 4-son, 45–50-betlar.